

AINEVALDKONNAKAVA

Ainevaldkond: SOTSIAALAINED

I Valdkonnapädevus

Sotsiaalainete pädevusega taotletakse õpilase toimetulekut iseendaga, suutlikkust toimida lähikonnas, valmisolekut ja oskust olla aktiivne ning vastutustundlik kodanik, oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid minevikuühiskondades lähtuvalt ajaloolisest kontekstist ja üldinimlikest väärtustest.

Sotsiaalainete õpetamise kaudu taotletakse, et põhikooli lõpetaja:

- 1) tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid;
- 2) tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, analüüsib oma võimalusi, usub endasse ja kavandab oma tulevikku, võtab eakohase vastutuse oma tuleviku kujundamise eest, väärtustab loovust ja ettevõtlikkust ning arendab endas neid omadusi ja pädevusi;
- 3) austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi, üldinimlike väärtusi ja üldtunnustatud käitumisnorme, kujundab oma arvamuse ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile;
- 4) valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt allikate usaldusväärsust ja teabe sisu; väärtustab teaduspõhist maailmapilti ja kujundab enda seisukoha;
- 5) aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärikust alandavad või inimsusevastased;
- 6) tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonnakultuuri pärandit ja aktsepteerib kultuurierinevusi;
- 7) hoolib endast ja teistest, järgib tervislikke eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimeste suhtes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija.

II Ainevaldkonna õppeained ja tunnijaotus

Õppeaine	Tunnijaotus									
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	Kokku
Inimeseõpetus		1*	1*		1	1	1	1		6
Ajalugu					2	2	2	2	2	10
Ühiskonnaõpetus						1			2	3

*Õpetatakse integreeritult inimese- ja looduseõpetus

III Ainevaldkonna kirjeldus

Sotsiaalainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Sotsiaalainete vahendusel kujundatakse õpilastes oskusi näha ühiskonna arengus põhjuse-tagajärje seoseid, taotletakse õpilase toimetulekut iseendaga, suutlikkust toimida lähikonnas, valmisolekut ja oskust olla aktiivne ning vastutustundlik kodanik ning oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid minevikuühiskondadest lähtuvalt ajaloolisest kontekstist ja üldinimlikest väärtustest.

Inimeseõpetus lõimib õppesisu kõigis kooliastmes, toetades õpilase toimetulekut iseendaga, eakaaslaste hulgas, peres, kogukonnas ja ühiskonnas. Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides tundma ennast, kujundama vastutustundlikult oma suhteid, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane. Inimeseõpetuse kaudu kujundatakse esmased teadmised ja hoiakud sotsiaalsest võrdsusest, võrdväärsusest ning võrdõiguslikkusest.

Ajalugu õppides omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks olulisi teadmisi oma kodukoha ja maailma minevikust ning kultuuripärandist. Aine vahendusel suunatakse õpilane teadvustama, analüüsima ja kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajalooõpetus kujundab oskust mõista minevikunähtuste mõjul toimuvat arengut ning aitab kaasa teistes õppeainetes õpitava tervikuks sidumisele.

Ühiskonnaõpetus omandavad õpilased teadmised, oskused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine üldeesmärk on luua eeldused aktiivse kodaniku kujunemiseks ja ühiskonna sidususe tugevnemiseks ning aktiivse kodaniku kujunemiseks.

Üldpädevuste kujundamine

1) Kultuuri- ja väärtuspädevuse ning 2) sotsiaalse ja kodanikupädevuse kujundamist toetavad kõik ainevaldkonna õppeained erinevate rõhuasetuste kaudu.

Suutlikkust mõista humanismi, demokraatia ja ühiskonna jätkusuutliku arengu põhimõtteid ning nendest oma tegutsemises juhinduda toetavad ajalugu ja ühiskonnaõpetus.

Kõik sotsiaalsed süvendavad lugupidavat suhtumist erinevatesse maailmavaatelistesse tõekspidamistesse. Inimeseõpetus ning usundiõpetus toetavad väärtussüsteemide mõistmist, mõtete, sõnade ja tunnetega kooskõlas elamist, oma valikute põhjendamist ning enda heaolu kõrval teiste arvestamist.

Oskus seista vastu kesksete normide rikkumisele ning sotsiaalse õigluse ja eri soost inimeste võrdse kohtlemise põhimõtete järgimine on üks õppekava üldeesmärke, mille kujundamisel on suurem rõhk ühiskonnaõpetusel ja inimeseõpetusel

3) Enesemääratluspädevuse aluseks on suutlikkus mõista ja hinnata iseennast; hinnata oma nõrku ja tugevaid külgi ning arendada positiivset suhtumist endasse ja teistesse; järgida tervislikke eluviise; lahendada tõhusalt ja turvaliselt iseendaga, oma vaimse, füüsilise, emotsionaalse ning sotsiaalse tervisega seonduvaid ja inimsuhetes tekkivaid probleeme. Pädevuse kujundamist toetab peamiselt inimeseõpetus, ent rahvusliku, kultuurilise ja riikliku enesemääratluse kujundajana teisedki valdkonna õppeained.

4) Õpipädevus. Iga sotsiaalvaldkonna õppeaine kujundab suutlikkust organiseerida õpikeskkonda ning hankida õppimiseks vajaminevaid vahendeid ja teavet, samuti oma õppimise plaanimist ning õpitu kasutamist erinevates kontekstides ja probleeme lahendades. Õppetegevuse ja tagasiside kaudu omandavad õppijad eneseanalüüsi oskuse ning suudavad selle järgi kavandada oma edasiõppimist.

5) Suhtluspädevus. Kõik valdkonna õppeained kujundavad suutlikkust ennast selgelt ja asjakohaselt väljendada erinevates suhtlusolukordades; lugeda ning mõista teabe- ja tarbetekste ning ilukirjandust; kirjutada eri liiki tekste, kasutades kohaseid keelevahendeid ja sobivat stiili; väärtustada õigekeelsust.

Väljendusrikast keelt taotlevad kõik valdkonna õppeained

6) Matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus. Kõik valdkonna õppeained toetavad oskust kasutada erinevaid ülesandeid lahendades matemaatikale omast keelt, sümboleid ning meetodeid kõigis elu- ja tegevusvaldkondades.

Õpitakse eristama sotsiaalteadusi loodusteadustest (sh mõistma nendes kasutatavate uurimismeetodite eripära). Õpitakse otsima teavet, kasutades tehnoloogilisi abivahendeid, ja tegema saadud teabe alusel tõendus põhiseid otsuseid.

7) Ettevõtlikkuspädevus. Ennekõike ühiskonnaõpetus, kuid ka teised valdkonna õppeained õpetavad nägema probleeme ja neis peituvaid võimalusi, seadma eesmärged, genereerima ideid ning neid ellu viima.

Aineõpetuse kaudu kujundatakse algatusvõimet ja vastutustunnet, et teha eesmärkide saavutamiseks koostööd; õpitakse tegevust lõpule viima, reageerima paindlikult muutustele, võtma arukaid riske ning tulema toime ebakindlusega; õpitakse ideede teostamiseks valida sobivaid ja loovaid meetodeid, mis toetuvad olukorra, enda suutlikkuse ja ressursside adekvaatsele analüüsile ja tegevuse tagajärgede prognoosile ning on kooskõlas eesmärkidega.

8) Digipädevus. Aineõpetuse kaudu arendatakse suutlikkust kasutada uuenevat digitehnoloogiat õppija toimetulekuks kiiresti muutuvus ühiskonnas nii õppimisel, kodanikuna tegutsedes kui ka kogukondades suheldes. Õpitakse leidma ja säilitama digivahendite abil infot ning hindama selle asjakohasust ja usaldusväärsust. Ainetundides osaletakse digitaalses sisuloomes, sh tekstide, piltide, multimeediumide loomisel ja kasutamisel ning õpitakse kasutama probleemilahenduseks sobivaid digivahendeid ja võtteid, suheldakse ja tehakse koostööd erinevates digikeskkondades. Samuti ollakse teadlik digikeskkonna ohtudest ning osata kaitsta oma privaatsust, isikuandmeid ja digitaalset identiteeti.

Aineõpetuse kaudu suunatakse järgima digikeskkonnas samu moraali- ja väärtuspõhimõtteid nagu igapäevaelus.

Lõiming ainevaldkondadega

- 1- keel ja kirjandus
- 2- võõrkeeled
- 3- matemaatika
- 4- loodusained
- 5- sotsiaalsed
- 6- kunstained
- 7- tehnoloogia
- 8- kehaline kasvatus

Läbivad teemad

1- Elukestev õpe ja karjääri kujundamine - taotletakse õpilase kujunemist isiksuseks, kes on valmis õppima kogu elu, täitma erinevaid rolle muutuvus õpi-, elu- ja töökeskkonnas ning kujundama oma elu teadlike otsuste kaudu, sealhulgas tegema sobivaid haridus- ja tööalaseid valikuid;

2- **keskkond ja jätkusuutlik areng** - taotletakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks ja keskkonnateadlikuks inimeseks, kes hoiab ja kaitseb keskkonda ning väärtustades jätkusuutlikkust, on valmis leidma lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele;

3- **kodanikualgatus ja ettevõtlikkus** - taotletakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja mehhanisme ning kodanikualgatuse tähtsust, tunneb end ühiskonnaliikmena ning toetub oma tegevuses riigi kultuurilistele traditsioonidele ja arengusuundadele;

4- **kultuuriline identiteet** - taotletakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumistaadi kujundajana ning kultuuride muutumist ajaloo vältel, kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktikate eripärast ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust ning on kultuuriliselt salliv ja koostööaldis;

5- **teabekeskond ja meediakasutus** - taotletakse õpilase kujunemist teadlikuks ja analüüsivaks inimeseks, kes tajub ja teadvustab adekvaatselt ümbritsevat teabekeskonda, suudab meediamaailma sisu ja allikaid kriitiliselt analüüsida ja kasutada, tunnustab autorlust, oskab luua kvaliteetset meediasisu, arvestades oma eesmärke ja ühiskonnas omaks võetud suhtlemise norme, ning toimib turvaliselt ja vastutab oma käitumise eest end ümbritsevas teabekeskonnas;

6- **tehnoloogia ja innovatsioon** - taotletakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja nüüdisaegseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas;

7- **tervis ja ohutus** - taotletakse õpilase kujunemist vaimselt, emotsionaalselt, sotsiaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline järgima tervislikku eluviisi, käituma turvaliselt ning kaasa aitama tervist edendava turvalise keskkonna kujundamisele;

8- **väärtused ja kõlblus** - taotletakse õpilase kujunemist kõlbliselt arenenud inimeseks, kes tunneb ühiskonnas üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

IV Lõimingu korraldamine ainevaldkonnas

Sotsiaalvaldkonna ained on toeks, et õpilasel areneks suutlikkus analüüsida oma käitumist ja selle tagajärgi, sobival viisil oma tundeid väljendada, aktsepteerida inimeste erinevusi ning arvestada neid suheldes; ennast kehtestada, seista vastu ebaõiglusele viisil, mis ei kahjusta enda ega teiste huve ega vajadusi.

Sotsiaalvaldkonna õppeainete kaudu õpitakse tundma ning järgima ühiskondlikke väärtusi, norme ja reegleid, omandatakse teadmisi, oskusi ja hoiakuid sotsiaalselt aktsepteeritud käitumisest ning inimeste vastastikustest suhetest, mis aitavad kaasa tõhusale kohanemisele ja toimetulekule perekonnas, eakaaslaste hulgas, kogukonnas ning ühiskonnas. Omandatakse teadmisi majandusest, tööturust, maksundusest, õpitakse tegema otsuseid rahatargalt ja vastutustundlikult.

Sotsiaalainete kaudu kujundatakse alus maailmavaatelse mitmekesisusega arvestamiseks ning valmisolek dialoogiks erineva maailmavaate esindajatega. Sotsiaalainetes käsitletavate õppeteemade kaudu kujundatakse õpilastes esmane valmisolek märgata ebavõrdsust ühiskonnas ja aidata kaasa võrdõiguslikkuse, sh soolise võrdõiguslikkuse edendamisele.

Valdkonnasisese lõiminguga taotletakse, et õpilane areneks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimesi, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest ning märkab ja mõistab ühiskonnas toimuvat. Kõigi sotsiaalvaldkonna õppeainete seisukohalt on tähtis koostööoskus ja töötamine rühmas. Õpilane omandab tõhusad oskused ja valmisoleku ühiskonnaellu sekkuda ja olla edukas elukestvas õppes ja tööturul.

Õppesisu valib aineõpetaja arvestusega, et kooliastmeti kirjeldatud teadmised, oskused ja hoiakud, üld- ja valdkonnapädevused ning õpitulemused oleksid saavutatavad.

V Ainevaldkondlikud hindamise erisused

Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastuste, sh esituste ning kirjalike tööde alusel, arvestades teadmiste ja oskuste vastavust ainekavades taotletavatele õpitulemustele ning õpilase individuaalseid iseärasusi ja mõtlemise arengut.

Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Aineõpetaja tutvustab õpilastele õppeaasta algul, mida hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid.

Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead.

Õpitulemusi hinnates kasutatakse mitmekesiseid ja õpitulemustega vastavuses olevaid vorme, mis sisaldavad suulisi, kirjalikke ja praktilisi ülesandeid. Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanuselisi iseärasusi, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla.

Praktiliste tööde puhul hinnatakse mitte ainult tulemust, vaid ka protsessi kulgu.

Inimeseõpetuses tähendab hindamine konkreetsete õpitulemuste saavutatuse ja õppija arengu toetamist, põhirõhk on õpilase arengu toetamisel, pakkudes seejuures võimalusi enesehindamiseks. Aineteadmiste ja -oskuste kõrval antakse kujundavat tagasisidet ka väärtuste ning hoiakute kohta. Väärtuste ja hoiakute hindamist võimaldavad rollimängud, juhtumianalüüsid ning rühmatöö. 5.-7. klassis hinnatakse õpilast “arvestatud” või “mittearvestatud”.

Ajaloo õpitulemuste kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade ajalooõpetuse õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada saadud teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks. Õpitulemusi kontrollides tuleb jälgida teadmiste (ajaloolise sõnavara) ja oskuste tasakaalu.

Hindamise vormid sisaldavad 5. klassis suulist ja kirjalikku küsitlust, tööd kaartide, allikmaterjali ja piltidega, loovtööd/jutustuse kirjutamist, samuti allika usaldusväärsus info edasikandmisel. Üksikfaktide tundmisele tuleb eelistada olulisemate ajaloosündmuste ja nähtuste analüüsi nõudvaid ülesandeid. 5. klassis ei kontrollita töödega enam kui üht õpitut teemat korraga.

Õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid 6.-9. klassis on mitmekesised, sisaldama suulist ja kirjalikku küsitlust, tööd kaartide, dokumentide, allikmaterjali ja piltidega, referaadi, uurimistöo või ettekande koostamist, loovtööd ning arutluse kirjutamist. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle hindamist ja võrdlemist, katkendi põhjal vastamist, kommenteerimist ning usaldusväärsus üle otsustamist. Arutluse puhul hinnatakse vastavust teemale, ajastu ja teemakohaste faktide tundmist, analüüsi, võrdlemise ja seoste loomise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud hinnangute kaudu.

Ühiskonnaõpetuses tuleb hindamisel II kooliastmes arutlusoskust kujundavaid ja kontrollivaid ülesandeid koostades järgida jõukohasuse põhimõtet märksõnadest lahendamist toetava selgituseni ning täpse juhendini.

Kokkuvõtvaks hindamiseks sobivad arvamislugu ja juhtumianalüüs, dokumendi ja kaardi tundmine, avatud ja etteantud vastustega ülesanded, mõiste ja selgituse kokkuviimine, teabe tõlkimine teise vormi (graafikust tabelisse vms) ning info leidmine, kasutamine ja rühmitamine. 6. klassis hinnatakse õpilast poolaastas “arvestatud” või “mittearvestatud”.

III kooliastmes sobivad kokkuvõtvaks hindamiseks probleemküsimuste avamine, arvamislugu, uurimus ja juhtumianalüüs, dokumendi, statistiliste andmete ja karikatuuri analüüs, kaardi tundmine, avatud ja etteantud vastustega ülesanded: mõiste ja selgituse kokkuviimine, teabe tõlkimine teise vormi (graafikust tabelisse vms) ning info rühmitamine. Praktiliste tööde puhul

hinnatakse töö plaanimise, tegemise, tulemuste tõlgendamise, järeldamise, põhjendamise ning tulemuste esitamise oskust.

VI Õppekorralduse erisused

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

1. lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust, oodatavatest õpitulemustest ja Ääsmäe põhikooli põhiväärtustest, ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
2. taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvialadega tegelda;
3. võimaldatakse nii üksi- kui ka ühisõpet (iseseisvad, paaris- ja rühmatööd ning teised kooperatiivse õppimise vormid), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseiks ja iseseisvaiks õppijaiks ning loovaiks ja kriitiliselt mõtlevaiks ühiskonnaliikmeiks;
4. kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
5. rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja –vahendeid ning kasutatakse mitmekülgset õppemeetodite valikut;
6. arendatakse õpilaste teadmisi, oskusi ja hoiakuid, sealjuures on põhirõhk hoiakute kujundamisel;
7. arvestatakse õpilaste võimeid ja suutlikkust, kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas;
9. laiendatakse õpikeskkonda klassiruumist väljapoole: muuseumid, näitused, looduskeskkond, kohaliku omavalitsuse ja riigiasutused, ettevõtted, mittetulundusühingud jm;
10. võimaldatakse siduda õpet ning oskusi koolivälise ja igapäevaeluga (kohtuda erinevate inimestega, kaasata vanemaid jne), et kogu ainekäsitus oleks võimalikult elulähedane ning kogemuspõhine.

VII Õppekeskkonna erisused

Õppimist toetav õppekeskkond kujundatakse viisil, kus luuakse kultuuritundlik, üksteist austav, kaasav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu. Aktsepteeritakse erinevate seisukohtade olemasolu, arutletakse nende üle ning hinnatakse neid, lähtudes allikatest, tõenduspõhistest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest.

Kool korraldab valdava osa õppes klassis, kus on:

1) mööbli ümberpaigutamise võimalus liikumist eeldavateks tegevusteks nagu rühmatööd, ümarlauavestlused, dramatiseeringud, rolli- ja õppemängud;

2) internetiühendus ning audiovisuaalse materjali kasutamise võimalus nii õpetajal kui ka õpilastel

Kool võimaldab:

1) korraldada õpet väljaspool klassiruumi, nt mäluasutuses või ametiasutuses;

2) kasutada ainekava eesmärke toetavaid allik- ja õppematerjale ning -vahendeid;

3) õppekäike ja kohtumisi erinevate valdkondade esindajatega.

AINEKAVA

Õppeaine: AJALUGU

I Õppeaine kirjeldus

Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis ning ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi. Õpilasi suunatakse teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende seoseid omavahel ja tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi.

Põhikooli ajalooõpetus on kronoloogilis-temaatiline. Õppeaine algab sissejuhatava algõpetusega ning jätkub muinas- ja vanaaja, keskaja, uusaja ning lähiajaloo õppimisega. Eesti ajalugu õpitakse lõimituna maailma ajaloo kursusesse. Ainekavas eraldi esitatud Eesti ajaloo teemasid käsitletakse põhjalikult ja süsteemselt ning tõmmatakse paralleele maailma ajalooga. Käsitluse põhimõte on liikumine lähemalt kaugemale, alustades kodukoha ajaloost, kus on oluline luua käsitletava teema ja paikadega isiklik seos.

Ajalooõpetusel on kronoloogiline, poliitiline, majanduslik, sotsiaalne, kultuuriline mõõde. Põhikoolis tähtsustatakse õpilasele jõukohast, inimesekeskset ajalookäsitlust, eluolu ja kultuuri teiste ajalooõpetuse mõõtmete ees. Maailma ajalugu käsitletakse valitud teemade kaudu, millega ei taotleta ajalooajalooperioodidest tervikpildi kujunemist. Tähtis on luua sild mineviku ja nüüdisaja ajaloosündmuste ja -nähtuste vahel ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust, Eesti ajaloo sõlmküsimusi, Eesti iseseisvuse ning selle kaitsmise ning teisalt võõrvallutuste mõju erinevatel perioodidel. Õpitakse väärtustama kohalikku kultuuripärandit, inimeste iseotsustamise õigust ja vabadust, analüüsima eetilisi valikuid ja mõistma hukka agressiooni, okupatsiooni ning kõiki inimsusevastaseid kuritegusid.

Ajaloo mõistmisele aitavad kaasa ekskursioonid, õppekäigud, ajaloo- ja ilukirjandus, teater ja kino, meedia, internet, mäluaigad, erinevad visuaalallikad ning suuline pärimus. Seda kogemust koolis õpituga ühendades kujuneb õpilasel arusaam ajaloost. Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline integratsioon ning lähedaste teemade lõimitud käsitlemine, lähtudes erinevatest aspektidest.

Ajaloo mõistmise seisukohalt on tähtis kujundada võimet asetada end kellegi teise olukorda, vaadelda maailma kellegi teise seisukohast lähtudes. Ajalootundides peab õpilastele tutvustama erinevaid ajalookäsitlusi neist ühtki peale surumata. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ja ajaloo uurija seisukohast, tuleb kujundada kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse ning võrrelda ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist eri allikates. Ajalootundides õpitakse eristama propagandistlikke tõlgendusi ja mõistma, et kõik allikad ei ole võrdselt usaldusväärsed ning kõik tõlgendused asjakohased.

II Teadmised, oskused, hoiakud

II kooliaste

6. klassi lõpetaja:

1. kasutab asjakohaselt aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid ja fraase *aeg, muinasaeg, vanaaeg, sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number*;
2. tunneb mõningaid iseloomulikke sündmusi kodukoha ja Eesti ajaloost ning seostab neid omavahel;
3. teab mõnda ajaloolist asunit, selle tekkimise ja kujunemise põhjusi;
4. hindab materiaalsel keskkonda kui ajaloosündmuste peamist kandjat;
5. toob näiteid muinasaja ja vanaaja kohta;
6. oskab asetada end minevikus elanud inimese olukorda ning saab aru, et erinevast rollist vaadates on maailm erinev;
7. mõistab vanaaja kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ning esitab näiteid erinevate kultuurivaldkondade kohta;
8. mõistab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed, ning loob lihtsamaid seoseid mõne sündmuse näitel;
9. teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest, töötab lihtsamate allikatega ja hindab neid kriitiliselt;
10. väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab lühijuttu ja kirjeldust ning kasutab ajalookaarti.

III kooliaste

9. klassi lõpetaja:

1. oskab eristada ajalooperioode ning iseloomustab ajalooperioode näidete kaudu;
2. mõistab eri ajastute kultuuripärandust ning iseloomustab tähtsamaid ajaloosündmusi, isikuid ja kultuurinähtusi;
3. võrdleb ajaloosündmusi ja -nähtusi, leiab sarnasusi ja erinevusi, toob esile põhjusi ja tagajärgi, arutleb märksõnade abil nii suuliselt kui ka kirjalikult;/küsimuste toel, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda;
4. teab Eesti ühiskonna arengujärke ja tähtsamaid ajaloosündmusi, seostab kodukoha, Eesti ja Euroopa ajalugu maailma ajalooga ning saab aru, et ajaloosündmusi võib tõlgendada mitmeti;

5. analüüsib inimeste igapäevaelu ja ühiskonnaelu muutumist, inimese sotsiaalseid ja ühiskondlikke rolle minevikus ja tänapäeval, individuaalse eneseteostuse piiranguid ja võimalusi ühiskonna arengust lähtuvalt;
6. töötab mitmesuguste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt;
7. otsib, analüüsib ja kasutab ajalooinfot, koostab kava ja mõistekaarti, ajalooreferaati ja lühiuurimust, esitleb seda suuliselt ja kirjalikult ning IKT vahendeid kasutades;
8. töötab kaardiga ja koostab lihtsamaid skeeme;
9. eristab poliitilisi õpetusi ning teab nende kujunemislugu;
10. asetab end minevikus elanud inimese olukorda.

III Õpitulemused ja õppesisu

5. klass

Sissejuhatus ainesse

Õpitulemused

Õpilane

1. õpib kasutama kontekstis aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid ja fraase: kümnend, sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, Rooma number, ajalooperiodiseerimine, ajajoon;
2. paigutab ajateljele isikliku elu sündmuseid, ajaloosündmuseid ja –perioode, kasutades õigesti ajaühikuid;
3. teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest;
4. kasutab ajalookaarti ja töötab lihtsamate allikatega;
5. teab, et ajalooallikad jagunevad eriilmelisteks ning kasutab kontekstis ajalooallikatega seonduvaid mõisteid kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas.

Õppesisu

Ajaarvamisega seotud mõisted ja ajalooperioodid: muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu.

Ajalugu, ajalooallikad ja arheoloogia. Allikate tõlgendamine: kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas, muuseum ja arhiiv. Fakt ja arvamus.

Eesti muinasaeg

Õpitulemused

Õpilane

1. teab nimetada Eestiga seotud varasemaid asulaid;
2. kirjeldab muinasaja inimese eluolu ja uskumusi;
3. teab muistse vabadusvõitluse põhjuseid ja tagajärgi;
4. teab, kes olid Läti Henrik ja Lembitu ning oskab kirjeldada nende olulisust;
5. selgitab, miks on Henriku Liivimaa kroonika tähtis ajalooallikas.

Õppesisu

Eestlaste varasemad asulad. Küttide ja korilaste ühiskond. Põlluharimise algus ja erinevad põllutüübid. Muinaseestlaste uskumised.

Eesti ja eestlased muinasaja lõpul. Vallutussõja ettevalmistamine ja sõjakäik. Vallutussõja lõpp.

Eesti keskaeg

Õpitulemused

Õpilane

1. teab vallutussõja tagajärgi;
2. teab ja selgitab, mis roll oli kirikul keskaja ühiskonnas ja kultuuriloos;
3. toob näiteid oma kodukoha ja/või Eesti ajaloomälestistest ja selgitab nende olulisust;
4. teab, mida tähendab Hansa Liit ja oskab kirjeldada inimeste eluolu ja tegevusalasid keskaegses linnas;
5. teab kuidas algas ja mida tõi kaasa reformatsioon;
6. oskab välja tuua Liivi sõja põhjused ja tagajärjed.

Õppesisu

Muudatused Eesti elus. Hansa aeg ja kaubandus. Elu keskaegses linnas. Eestlased ja ristiusk. Usupuhastus Euroopas ja Eestis. Liivi sõda.

Eesti uusaeg

Õpitulemused

Õpilane

1. kirjeldab hariduse andmist minevikus ja teab, kes on Forselius;
2. oskab välja tuua Põhjasõja põhjused ja tagajärjed;
3. oskab võrrelda eluolu mõisas ja talus;
4. oskab nimetada eesti rahvakalendri tähtpäevi;
5. tunneb eesti talurahva eluolu 19. sajandil;
6. teab, mis on ärkamisaeg, tunneb selle perioodi tähtsamaid tegelasi ning sündmuseid.

Õppesisu

Forseliuse seminar ja talurahvakoolid. Põhjasõda. Talurahva elu vene ajal. Mõisad ja mõisamajandus. Pärisorjus ja selle kaotamine. Esimesed eestlased Tartu Ülikoolis. Rahvakalender. Talurahva eluolu 19. sajandil. Eluolu mõisas ja mõisamajandus. Ärkamisaja algus, tähtsamad tegelased (Friedrich Reinhold Kreutzwald, Johann Voldemar Jannsen, Lydia Koidula, Carl Robert Jakobson, Jakob Hurt) ja esimene üldlaulupidu.

Eesti 20. sajandil

Õpitulemused

Õpilane

1. teab, mis on venestamine ja millised olid selle tagajärjed;
2. teab Vene impeeriumi lagunemise põhjuseid;
3. nimetab Eesti iseseisvumisega seotud sündmuseid ja isikuid;
4. teab vabadussõja põhjuseid ja tagajärgi ning selgitab Tartu rahu tähtsust;
5. kirjeldab Eesti Vabariiki 1920.-1930. aastatel;
6. toob näiteid, kuidas Teine maailmasõda mõjutas elu Eestis ning kirjeldab Eesti iseseisvuse kaotamise tagamaid;
7. kirjeldab Eesti olukorda nõukogude võimu perioodil ja toob näiteid oma perekonnaloost;
8. teab taasiseseisvumisperioodi tähtsamaid arenguid ja sündmuseid ning seda, mis põhjustel sai Eesti iseseisvuse taastamine võimalikuks. Kasutab teemakohaseid mõisteid õiges kontekstis.

Õppesisu

Venustus. Vene impeeriumi kokkuvarisemine. Eesti Vabariigi väljakuulutamise ja Eestimaa Päästekomitee. Vabadussõja algus, kulg ja tagajärjed. Elu Eesti Vabariigis 1920.-1930. aastatel. Eesti iseseisvuse kaotus ja okupatsioonid. Nõukogude repressioonid. Vastupanuliikumine. Nõukogude aeg. Taasiseseisvumine ja Eesti riigi ülesehitamine.

6. klass

Muinasaeg

Õpitulemused

Õpilane

1. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, varanduslik ebavõrdsus, sugukond, hõim;
2. kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid;
3. näitab kaardil ja põhjendab, miks ja mis piirkondades sai alguse põlluharimine;
4. teab, missuguseid muudatusi ühiskonnaelus tõi kaasa metallide kasutusele võtmine;
5. teab, et Eesti esimesed asustusala olid Pulli küla ja Kunda Lammasmägi, ning näitab neid kaardil.

Õppesisu

Aeg ja ajaarvamine, muinas- ja vanaaja periodiseerimine. Ajalugu ja ajalooallikad. Allikmaterjalide tõlgendamine.

Muinasaja arengujärgud ja nende üldiseloostus: kiviaja inimese tegevusalad, põlluharimise algus, loomade kodustamine, käsitöö areng, metallide kasutusele võtmine, Eesti muinasaja üldiseloostus, Pulli, Kunda.

Vanad Idamaad

Õpitulemused

Õpilane

1. selgitab, miks, kus ja millal tekkisid vanaaja kõrgkultuurid ning näitab kaardil Egiptust, Mesopotaamiat, Vana Indiat ja Vana Hiinat;
2. seletab ja kasutab kontekstis mõistet tsivilisatsioon;

3. selgitab, milline oli vanaaja riiklik korraldus, kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Mesopotaamia näitel;
4. selgitab, milline oli vanaaja riiklik korraldus, kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Egiptuse näitel;
5. kirjeldab vanaaja kultuuri- ja teadussaavutusi: meditsiini, matemaatikat, astronoomiat, kirjandust, kujutavat kunsti, Egiptuse püramiide, Egiptuse hieroglüüfikirja;
6. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid vaarao, mummia, sfinks, tempel, püramiid, preester;
7. teab, kes olid Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon, Hammurapi, Mooses ja Taavet, ning iseloomustab nende tegevust;
8. teab, et üks esimesi kirjasüsteeme oli kiilkiri;
9. seletab ja kasutab kontekstis mõistet linnriik;
10. teab, et foiniiklased olid head meresõitjad ja võtsid kasutusele tähestiku;
11. teab, et Iisraelis tekkis monoteistlik religioon ja selgitab, mis on Vana Testament.

Õppesisu

Vanaaeg ja üldiseloomustus: ajalised piirid, looduslikud olud. Küttide ja korilaste ühiskond. Mesopotaamia, sumerite linnriigid, leiutised, Hammurapi seadused, eluolu, religioon ja kultuurisaavutused. Vana-Egiptus, riigikorraldus, vaaraod (Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon), eluolu, religioon ja kultuurisaavutused. Iisraeli ja Juuda riik, monoteistlik usk, Vana Testament.

Vana-Kreeka

Õpitulemused

Õpilane

1. näitab kaardil Kreetat, Kreekat, Balkani poolsaart, Ateenat ja Spartat ning kirjeldab riigi laienemist hellenismi perioodil;
2. teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Kreetat-Mükeene kultuurist;
3. kirjeldab Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust Ateena ja Sparta näitel ning võrdleb neid kirjelduse põhjal;
4. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid: Hellas, hellenid, barbarid, polis, rahvakoosolek, akropol, agoraa, türann, aristokraatia, demokraatia, kodanik, ori, Trooja sõda;
5. teab, kes olid Perikles ja Aleksander Suur ning iseloomustab nende tegevust;

6. kirjeldab Vana-Kreeka kultuuri ja eluolu iseloomulikke jooni järgmistes valdkondades: kirjandus, teater, religioon, kunst, sport;
7. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid, eepos, olümpiamängud, teater, tragöödia, komöödia, skulptuur, tähestik;
8. oskab nimetada tähtsamaid kreeka mõtlejaid ning jumalaid ja iseloomustab nende tegevust.

Õppesisu

Vanim kõrgkultuur Euroopas. Kreeka loodus ja rahvastik, Kreet ja Mückeene kultuur Kreeka linnriigid. Ühiskonnakorraldus ja kasvatus Ateenas ning Spartas. Linnriikide nõrgenemine ja alistamine Makedooniale. Aleksander Suure sõjaretk ning maailmariigi tekkimine. Vana-Kreeka kultuur ja eluolu, kultuur ja religioon Hellase maailma ühendajana, olümpiamängud, religioon ja mütoloogia, Homerose kangelaseepika, ajalookirjutus, Herodotos, teater, kunst, arhitektuur (Ateena akropol), skulptuur, vaasimaal, hellenite igapäevaelu, hellenistlik kultuur, Vana-Kreeka kultuuri tähtsus.

Vana-Rooma

Õpitulemused

Õpilane

1. näitab kaardil Apenniini poolsaart, Vahemerd, Rooma linna, Tiberi jõge, Kartaagot;
2. teab Rooma riigi tekkelugu ning näitab kaardil Rooma riigi territooriumi ja selle laienemist;
3. selgitab Rooma riigikorda eri aegadel ning iseloomustab eluolu ja kultuuri Rooma riigis;
4. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid etruskid, vabariik, foorum, Kapitolium, patriits, plebei, konsul, senat, leegion, kodusõda, Kartaago, ladina keel;
5. teab, kes olid Romulus, Hannibal, Caesar, Augustus, ning iseloomustab nende tegevust;
6. näitab kaardil Konstantinoopolit, Ida-Roomat ja Lääne-Roomat;
7. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid Ida-Rooma, Lääne-Rooma, Konstantinoopol, hunnid, suur rahvasterändamine;
8. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid Colosseum, amfiteater, akvedukt, triumf, rahvatribuun, orjandus, gladiaator, kristlus, piibel, Rooma õigus;
9. teab, kes oli Jeesus Kristus ning iseloomustab tema tegevust;
10. teab, millal ja miks lagunes Rooma keisririik.

Õppesisu

Rooma riigi tekkimine, looduslikud olud, Rooma linna tekkimine, kuningad, vabariigi algus. Rooma valitsemiskorrad, ühiskondlik korraldus, Rooma võimu laienemine Vahemere maades. Rooma impeerium ja selle lõhenemine. Vana-Rooma kultuur, rahvas ja eluolu, Rooma kui impeeriumi keskus ja antiikaja suurlinn, kunst ja arhitektuur, avalikud mängud, Rooma õigus. Ristiusu teke, Uus Testament. Suur rahvasterändamine ja Rooma keisririigi lagunemine.

7. klass

Maailm keskajal 476-1492

Õpitulemused

Õpilane

1. nimetab sündmuse ja aastaarvu, millega tähistatakse kokkuleppeliselt keskaja algust Euroopas ja Eestis ning iseloomustab näidete abil keskaja kolme perioodi (vara-, kõrg- ja hiliskeskaeg);
2. iseloomustab läänikorda, feodaalset hierarhiat, seisuslikku ühiskonda, naturaalmajandust, talupoegade ja feodaalide elulaadi ning kirjeldab keskaegset linnust;
3. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid senjöö, vasall, feodaal, turniir, pärisori;
4. iseloomustab kiriku ja Jumala osatähtsust keskaja ühiskonnas, kultuuripärandi säilitajana ja maailmapildi kujundajana;
5. toob esile ristsõdade eesmärgid ja tulemused;
6. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid paavst, patriarh, piiskop, preester, abt, munk, nunn, reliikvia, sakrament, romaani stiil, gooti stiil;
7. selgitab suure rahvasterände põhjuseid ja mõju Euroopale ning toob näiteid Lääne-Rooma riigi aladele tekkinud germaanlaste riikidest;
8. iseloomustab Frangi riigi osatähtsust varakeskaegses ühiskonnas ja Frangi riigi jagunemist;
9. teab, kes olid Chlodovech, Merovingid, Karolingid ja Karl Suur ning iseloomustab nende tegevust;
10. teab, kuhu tekkisid keskaegsed linnad, iseloomustab keskaegse linna eluolu;
11. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid linnaõigus, raad, tsunft, gild, Hansa Liit, Mõõgavendade Ordu, Liivi Ordu;

12. nimetab Eesti muinasmaakondi ja suuremaid linnuseid, iseloomustab eestlaste eluolu muinasaja lõpul, Eesti ristiusustamist ja muistset vabadusvõitlust;
13. selgitab näidete abil, kuidas muutused maailmas on mõjutanud Eesti ajalugu;
14. analüüsib Euroopa riikide arengut ajaloos mõne riigi näitel ja selgitab mõne näite põhjal keskaegse Euroopa suhteid naabritega;
15. kirjeldab viikingite elu, nimetab ja näitab kaardil nende retkede põhisuundi;
16. iseloomustab araabia kultuuri ja selle mõju Euroopale, näitab kaardil araablaste vallutusi;
17. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid, koraan, Muhamed, mošee, Meka, õigeusk, patriarh, kirikulõhe;
18. teab, kuidas kujunes Bütsantsi riik ning tekkis Vana-Vene riik;
19. toob näiteid keskaja teaduste ja hariduse kohta.

Õppesisu

Keskaja koht maailma ajaloos, keskaja ühiskonna üldiseloomustus. Keskaja periodiseering, ühiskonnakorraldus, läänikord, eluolu ja maailmapilt.

Kirik ja kultuur keskajal, ristiusu õpetuse alused, kiriku osa ühiskonnas, ristisõjad, keskaja ülikoolid ja teadus, romaani ja gooti stiil.

Frangi riik, Frangi riigi teke, riik Karl Suure ajal, Frangi riigi jagunemine, kolm tuumikala: Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa.

Araablased. Araabia ühiskond, Muhamed. Islam, araabia kultuur ja selle mõju Euroopale. Bütsants, Bütsantsi tugevuse põhjused, Vana-Vene riik.

Linnad ja kaubandus, linnade teke ja eluolu, hansakaubandus Põhja-Euroopas, tsunftikord, linnade valitsemine

Põhja-Euroopa ja Eesti. Skandinaavia eluviis ja ühiskond, viikingite retked.

Eesti keskajal, eluolu muinasaja lõpus. Muinasmaakonnad, muistne vabadusvõitlus ja ristiusustamine, ühiskonna struktuur. Valitsemine, Liivi Ordu. Linnad.

Keskaja ühiskond Saksamaa, Inglismaa ja Prantsusmaa näitel. Saksa-Rooma keisririik, parlamendi kujunemine Inglismaal, Prantsusmaa ühendamine, eluolu keskajal.

Maailm varauusajal 1492-1600

Õpitulemused

Õpilane

1. teab, kuidas mõjutasid varauusaegset ühiskonda tehnoloogia ja meditsiini arengud;
2. teab, kes oli Leonardo da Vinci, ning iseloomustab tema tegevust;
3. teab, kuidas mõjutasid varauusaegset ühiskonda maadeavastused;
4. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid maadeavastused, reformatsioon, ketser, vastureformatsioon, protestandid, luteri usk, renessanss, humanism;
5. teab, kes oli Christoph Kolumbus, ning iseloomustab tema tegevust;
6. kirjeldab ja toob näiteid maadeavastustest;
7. toob näiteid kolonialismi majanduslikest, poliitilistest ja eetilistest aspektidest;
8. teab, kuidas reformatsioon ja vastureformatsioon varauusaegset ühiskonda mõjutasid;
9. teab, kes oli Martin Luther, ning iseloomustab tema tegevust;
10. iseloomustab Eesti arengut 16. sajandil, majanduse ja linnade arengut ning reformatsiooni mõju;
11. seletab Liivi sõja põhjuseid ja tagajärgi.

Õppesisu

Ühiskond varausajal ja uue maailmapildi kujunemine. Tehnoloogia ja meditsiini areng, majandussuhted, humanism, kujutav kunst, Leonardo da Vinci. Suured maadeavastused. Ameerika avastamine, maadeavastuste tähendus Euroopale ja Euroopa mõju avastatud maades. Reformatsioon Saksamaal ja vastureformatsiooni teke. Martin Luther. Eesti 16. sajandil, reformatsioon, haldusjaotus ja linnad, Liivi sõja põhjused ja tagajärjed.

8. klass

Maailm 1600-1815

Õpitulemused

Õpilane

1. määratleb varausaja ja uusaja piirid ning toob näiteid muutustest, mis toimusid Euroopas;
2. iseloomustab valitsemiskorralduse muutusi uusajal: seisuslik riik, absolutism, valgustatud absolutism, parlamentarism;

3. võrdleb Prantsusmaa ususõdade, Inglismaa kodusõja ja kolmekümneaastase sõja põhjuseid ja tagajärgi;
4. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid monarh, valgustus, restauratsioon, absolutism, parlamentarism;
5. teab, kes olid Louis XIV ja Voltaire, ning iseloomustab nende tegevust;
6. teab, mis muutused toimusid Euroopa poliitilisel kaardil Vestfaali rahu tulemusena, ning näitab neid kaardil;
7. teab, mis muutused toimusid Rootsi ja Vene ajal Eesti võimukorralduses, talurahva elus, hariduses ja kultuuris ning mis olid Põhjasõja tagajärjed Eestile;
8. selgitab Ameerika Ühendriikide kujunemislugu 17.-18. sajandil;
9. selgitab Prantsuse revolutsiooni ning Napoleoni reformide põhjuseid, tagajärgi ja mõju;
10. selgitab ja kasutab kontekstis mõisteid koloonia, iseseisvusdeklaratsioon, iseseisvussõda, põhiseadus, demokraatia, reform, revolutsioon;
11. toob esile ühiskonna ümberkorraldamise võimalusi reformide ja revolutsiooni teel ning saab aru, mille poolest need erinevad;
12. iseloomustab baroki ja klassitsismi põhijooni.

Õppesisu

Uusaja ühiskonna põhijooned Euroopas, absolutismi kujunemine, Louis XIV, valgustusfilosoofia, Inglise kodusõda ja restauratsioon, Inglismaa ja Prantsusmaa, 18. sajandi valgustatud absolutism Preisimaa näitel, Friedrich II. Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus, valitsemine, keskvõim ja aadli omavalitsus, Balti erikord, Põhjasõda, Peeter I, Eesti talurahvas 17. ja 18. sajandil, muutused majanduses ja poliitikas, vaimuelu (religioon, haridus, kirjasõna). USA iseseisvumine, Iseseisvussõda, USA riiklik korraldus. Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni ajastu. Prantsuse revolutsiooni põhjused ja kulg, Napoleoni reformid, Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade tähtsus Euroopa ajaloos. Kultuur: barokk, klassitsism.

Maailm 1815-1918

Õpitulemused

Õpilane

1. teab, mis muutused toimusid Euroopa poliitilisel kaardil Viini kongressi tulemusena, ning näitab neid kaardil;

2. iseloomustab erinevaid poliitilisi õpetusi ja nende peamiseid toetusgrupe ühiskonnas;
3. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid, monopol, linnastumine, ideoloogia, liberalism, konservatism, sotsialism, rahvuslus, natsionalism, autonoomia, äärmuslus, venestamine, rahvuslik liikumine;
4. iseloomustab rahvuslikku liikumist Euroopas mõne riigi näitel;
5. analüüsib teaduse ja tehnika arengu positiivset ja negatiivset mõju ühiskonnale, kultuurile ja keskkonnale ning toob näiteid uusaja tehnilistest leiutistest;
6. analüüsib Eesti rahvuslikku liikumist ja Eesti omariikluse kujunemist Euroopa sündmuste kontekstis;
7. selgitab Eesti iseseisvumisega seonduvat;
8. näitab kaardil Esimeses maailmasõjas osalenud riikide liite;
9. analüüsib Esimese maailmasõja puhkemise põhjusi, sõdivate poolte taotlusi ning maailmasõja tagajärgi;
10. iseloomustab 19. sajandi ja 20. sajandi alguse peamisi kultuurisaavutusi.

Õppesisu

Industriaalühiskonna kujunemine, tööstuslik pööre, vabrikutootmine, linnastumine, industriaalühiskonna sotsiaalne pale, 19. sajandi poliitilised õpetused.

Rahvuslus ja rahvusriigid, rahvusluse kasv Euroopas, rahvusriigi loomine Saksamaa näitel, Saksa keisririik.

Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul, Vene impeeriumi äärealade poliitika, talurahvaseadused, rahvuslik ärkamine, selle eeldused, liidrid ja üritused, venestusaeg, 1905. aasta revolutsiooni tagajärjed.

Esimene maailmasõda, uue jõudude vahekorra kujunemine Euroopas, sõja põhjused, kulg ja tagajärjed, maailmasõja mõju Eestile. Eesti iseseisvumine: autonoomiast Vabadussõjani. Kultuur 19. sajandil ja 20. sajandi algul: eluolu, ajakirjandus, seltsiliikumine.

9. klass

Maailm kahe maailmasõja vahel 1918-1939

Õpitulemused

Õpilane

1. näitab kaardil Esimese maailmasõja järel toimunud muutusi;

2. kirjeldab Versailles' süsteemi ja selle mõju ning Rahvasteliidu tegevust;
3. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid Rahvasteliit, Versailles' süsteem, Pariisi rahukonverents, reparatsioonid;
4. teab, mis olid suure majanduskriisi põhjused ja tagajärjed;
5. toob esile rahvusvahelise olukorra teravnemise põhjusi 1930. aastail;
6. iseloomustab ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda;
7. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, ideoloogia, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism, repressioon, parlamentarism;
8. teab, kes olid Jossif Stalin, Benito Mussolini, Adolf Hitler, Franklin Delano Roosevelt, ning iseloomustab nende tegevust;
9. kirjeldab ning võrdleb Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarismi aastatel ja vaikival ajastul;
10. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid Tartu rahu, Asutav Kogu, põhiseadus, vaikiv ajastu;
11. teab, kes olid Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson, ning iseloomustab nende tegevust;
12. iseloomustab ning võrdleb kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis ning maailmas, nimetab uusi kultuurinähtusi ja tähtsamaid kultuurisaavutusi.

Õppesisu

Pariisi rahukonverents. Poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda. Rahvasteliidu tegevus ja mõju. Sõjakollete kujunemine Aasias ja Euroopas.

Ülemaailmse majanduskriisi põhjused, olemus ja tagajärjed.

Demokraatia ja diktatuuri põhijooned. Demokraatia Ameerika Ühendriikide näitel. Autoritarism Itaalia näitel. Totalitarism NSV Liidu ja Saksamaa näitel

Vabadussõda. Asutav Kogu, maareform ja põhiseadus. Demokraatliku parlamentarismi aastad. Vaikiv ajastu. Majandus. Kultuur ja eluolu. Välispoliitika.

Uued kultuurinähtused. Teadus. Tehnika areng, aatomiuuringud, auto ja lennuk, raadio, kino ja film. Kirjanus ja kunst. Uued propagandavahendid.

Teine maailmasõda 1939-1945

Õpitulemused

Õpilane

1. iseloomustab, milline oli rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel ja toob esile Teise maailmasõja puhkemise põhjusi;
2. teab, millal algas ja lõppes Teine maailmasõda, toob esile Teise maailmasõja tulemused ja tagajärjed;
3. teab, mis riigid tegutsesid koostöös Saksamaaga ning mis riikidest moodustus Hitlerivastane koalitsioon;
4. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid MRP, Talvesõda, Pearl Harbor, inimsusevastased kuriteod, sõjakuriteod, genotsiid, holokaust, ÜRO;
5. kirjeldab ajalookaardile tuginedes Teise maailmasõja sõjategevuse kulgu;
6. analüüsib ja hindab inimõiguste rikkumise põhjuseid ajaloolises kontekstis;
7. selgitab MRP ja baaside lepingu tähtsust Eesti ajaloos;
8. selgitab Eesti Vabariigi iseseisvuse kaotamise põhjuseid, tagajärgi, sündmuste käiku ja seoseid tänapäevaga;
9. analüüsib eestlaste valikuid Teises maailmasõjas;
10. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid umsiedlung, küüditamine, baaside leping, okupatsioon, suur põgenemine.

Õppesisu

Lääneriikide järeleandmised ja lepituspoliitika Saksamaaga, Müncheni kokkulepe. MRP sõlmimine ja tagajärjed.

Teise maailmasõja algus, sõjasündmused ja lõpp. Sõdivad osapooled ja nende eesmärgid. Inimsusevastased kuriteod, holokaust. ÜRO asutamine.

MRP mõju Eestile, baaside ajastu. Omariikluse kaotus, baltisaksa kogukonna lahkumine Eestist. Nõukogude repressioonid, juuniküüditamine ja sõjategevus Eesti territooriumil. Nõukogude ja Saksa okupatsioon ning vastupanuliikumine.

Maailm pärast Teist maailmasõda 1945-2000

Õpitulemused

Õpilane

1. iseloomustab külma sõja kujunemist ja olemust, toob esile selle avaldumise valdkonnad ning vormid. Näitab kaardil olulisemaid külma sõja aegseid kriisikoldeid;

2. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid külma sõda, kriisikolle, Euroopa Liit, Atlanti Harta, NATO;
3. iseloomustab tööstusriikide arengut USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel;
4. iseloomustab kommunistlikku ühiskonda NSV Liidu näitel;
5. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid heaoluühiskond, hipide liikumine, globaliseerumine, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, plaanimajandus, massirepressioon;
6. teab, kes olid Martin Luther King, Margaret Thatcher ja Ronald Reagan, Nikita Hruštšov, Mihhail Gorbatšov ja Boris Jeltsin ning iseloomustab nende tegevust;
7. iseloomustab Eesti arengut NSV Liidu koosseisus;
8. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid sula, stagnatsioon, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, plaanimajandus;
9. toob esile kommunistliku süsteemi kokkuvarisemise põhjused ja tagajärjed;
10. kirjeldab Eesti iseseisvuse taastamist ja Eesti Vabariigi arengut;
11. seletab ja kasutab kontekstis mõisteid perestroika, glasnost, Balti kett, laulev revolutsioon;
12. nimetab võtmeisikuid Eesti iseseisvuse taastamise protsessis ja annab hinnangu nende tegevusele ajaloolises kontekstis;
13. näitab maailma poliitilisel kaardil 1990. aastail toimunud muutuseid;
14. iseloomustab kultuuri ja eluolu 20. sajandil;
15. toob näiteid globaalprobleemide kohta.

Õppesisu

Külma sõja põhijooned ja avaldumisvormid, kriisid ja sõjakolded. USA ühiskond, sisepoliitika, ühiskondlikud liikumised ja välispoliitika. Saksamaa Liitvabariigi majanduse areng. Ida- ja Lääne-Saksamaa suhted.

Kommunistliku süsteemi teke ja iseloomulikud jooned. NSV Liit, stalinism ja sula. Ühiskonna majanduslik stagnatsioon.

Eesti Nõukogude okupatsiooni võimu all. Ulatuslikud repressioonid, kollektiiviseerimine ja industrialiseerimine. Poliitiline juhtimine ja võimuorganid. Kultuur ja eluolu.

Kommunistliku süsteemi lagunemine. Mihhail Gorbatšovi poliitika, perestroika ja glasnost. Saksamaa taasühinemine.

Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamine. Laulva revolutsiooni sündmused. Balti kett. Põhiseadusliku korra taastamine.

Teaduse ja tehnika areng 20. sajandi teisel poolel. Aatomiuringud, infotehnoloogia ja massikultuur. Muutused ühiskondlikus mõtteviisis.

Maailm 1990. aastatest alates. Euroopa Liidu ja NATO laienemine. Uued vastasseisud.

AINEKAVA

Õppeaine: INIMESEÕPETUS

I Õppeaine kirjeldus

Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides ennast tundma, vastutustundlikult oma suhteid kujundama, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane. Inimeseõpetuses käsitletakse inimest ja tema sotsiaalset keskkonda tervikuna. Väärtuskasvatus ja hoiakute kujundamine toimub üksteist mõistvas õhkkonnas ning on suunatud õpilaste positiivse mõtlemise arendamisele oma arengu- ja toimetulekuvõimaluste üle. Soodne sotsiaalne õppekeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupära ja isiklike seisukohtade austamisele, võimaluste tagamisele vabaks arvamusalalduseks, initsiatiiviks, osalemiseks ja tegutsemiseks nii ükski kui ka koos teistega. Õppetegevused muutuvad põhikooli kolme kooliastme jooksul lihtsamatest keerukamateks, ent peavad olema õpilasele mõistetavad ja tähenduslikud ning toetama arusaama õpitava vajalikkusest. Inimeseõpetus on kontsentriiline õppeaine, mille võtmeteemasid käsitletakse igal kooliastmel, arvestades arengulist käsitlust. Inimeseõpetuses võib teemasid käsitleda nii üksteisele järgnevatena kui ka integreerituna, et saavutada oskuste, teadmiste ja väärtuste põhjal õpitulemused. Õpitavat käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seonduvalt, kusjuures õppes on olulisel kohal aktiivõppemeetodid.

Inimeseõpetuse I kooliastme teemad ja õpitulemused lähtuvad õpilase minast (huvid, omadused jms) ja tema eluga kõige lähemalt seotud igapäevaelu teemadest nagu suhted pere ja sõpradega, tervis, käitumisnormid jms. Eesmärgiks on, et laps oskab märgata, mõista ja selgitada enda ja tema eluga otseselt seotud küsimusi. I kooliastme inimeseõpetuses käsitletakse ka ühiskonnaõpetuse teemasid nagu Eesti Vabariik, kodukoht, reeglid, õigused ja kohustused lapse seisukohalt jms.

II kooliaste laiendab mina-käsitlust ning keskendub eakaaslaste mõju teemadele, mis selles vanuseastmes oluliseks muutuvad. Arendatakse varasemast põhjalikumalt sotsiaalseid oskusi, sh kehtestavat käitumist uimastite vm riskikäitumisega seotud olukordades. Eneseteadvuse ja iseseisvuse tõusuga muutuvad olulisteks ka tervise ning tervislike valikute teemad, näiteks toitumine, kehaline aktiivsus jms.

III kooliastme inimeseõpetuse teemade puhul tuleb varasemast enam esile mina-käsitluse ja suhete psühholoogiline aspekt. Kuna III kooliastmega lõpeb kohustuslik kooliharidus, siis valmistavad inimeseõpetuse teemad õpilast ette ennast ja maailma mõistma ning enda ja teistega toime tulema. Kui II kooliastmes puudutatakse soolist arengut vaid põgusalt, siis III kooliaste pakub tõhusat seksuaalkasvatust. Tervise, suhete ja riskikäitumise teemad jätkuvad süvendatumalt, aidates noorel mõista ühiskonnas toimuvaid protsesse ja nende mõju talle endale, tema valikutele ning seeläbi tema tervisele ja toimetulekule.

II Teadmised, oskused, hoiakud

II kooliaste

6. klassi lõpetaja:

1. Teab, et ühiskond mõjutab inimest tervikuna, sealhulgas ka tervisekäitumist ja suhtlemist.
2. Väärtustab inimeste positiivseid omadusi ning positiivset mõtlemist, mõistab inimeste individuaalseid erinevusi ja on erinevuste suhtes salliv.
3. Mõistab, et murdeea arengutempo on erinev, aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja keha eest hoolitsemise vajalikkust.
4. On loov ja ettevõtlik.
5. On iseseisev otsustaja, seostab otsuseid tagajärgedega. Teab, et „ei“ ütlemine on võimalus seista oma õiguste eest.
6. Kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust, vastutustunnet, üksteise abistamist, sõprust ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikatena.
7. Teab, millest suhtlemine koosneb, mõistab avatud suhtlemise eeliseid ja ohtusid ning järgib turvalise suhtlemise reegleid.
8. Mõistab, et konfliktid on osa elust, teab konfliktide võimalikke põhjusi ja tõhusaid lahendusviise, mõistab erinevate käitumisviiside tagajärgi.
9. Teab probleemide erinevaid lahendusviise ning mõistab koostegutsemise väärtust.
10. Mõistab meediast tulenevaid ohtusid oma käitumisele ja suhetele ning vastutust oma sõnade ja tegude eest.
11. Mõistab autoriõiguste järgimise vajalikkust.
12. Teab, kuidas leida usaldusväärseid terviseinfo allikaid, ja teab, kust terviseprobleemi korral abi küsida.
13. Väärtustab tervist, tervislikku eluviisi ja keskkonda ning mõistab eluviisi ja keskkonna mõju tervisele.
14. Teab, mis on riskikäitumine, teab riskikäitumist ennetavaid ja soodustavaid tegureid ja riskikäitumise mõju inimese tervisele. Mõistab enda valikute tagajärgi.
15. Mõistab uimastite tarbimisega kaasnevaid riske, väärtustab tervislikku elu uimastiteta ja teeb tervislikke valikuid.

III kooliaste

9. klassi lõpetaja

1. Teab, kuidas ühiskond mõjutab inimeste tervisekäitumist, suhtlemist ja õppimist.
2. Mõistab inimese arengut murde- ja noorukieas.
3. Teab, kuidas kujundada ja hoida positiivset suhtumist iseendasse.
4. Väärtustab enese arendamise vajadust ja elukestvat õpet, mõistab oma võimalusi ja vastutust enda elutee kujundamisel.
5. On loov ja ettevõtlik.
6. Mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, mõistab normide vajalikkust ühiselus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet aktiivse ühiskonnaliikmena.
7. Teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on erinevuste suhtes salliv.
8. Teab, et ühiskond kaitseb laste tervist ja heaolu seadustega.
9. Kasutab terviseinfo saamiseks teaduspõhiseid allikaid ja spetsialistide abi.
10. Väärtustab positiivseid suhteid, nende loomist ja hoidmist. Mõistab ja aktsepteerib inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise.
11. Mõistab ja aktsepteerib seksuaalse arengu individuaalsust, seksuaalse identiteedi erinevaid avaldumisvorme ja seksuaalõigusi.
12. Mõistab füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikust seost ja neid mõjutavaid tegureid.
13. Mõistab eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõju tervisele ning tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust igapäevaelus.
14. Väärtustab partnerite vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhetes. Oskab leida infot seksuaaltervist puudutavate küsimuste kohta.

III Õpitulemused ja õppesisu

2. klass

3. klass

5. klass

Tervis

Õpitulemused

Õpilane

1. teab, et ühiskond mõjutab inimest tervikuna, sealhulgas ka tervisekäitumist ja suhtlemist;
2. mõistab, et murdeea arengutempo on erinev, aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja keha eest hoolitsemise vajadust;
3. väärtustab tervist, tervislikku eluviisi ja keskkonda ning mõistab eluviisi ja keskkonna mõju tervisele;
4. on loov ja ettevõtlik;
5. teab, kuidas leida usaldusväärseid terviseinfo allikaid, ja teab, kust terviseprobleemi korral abi küsida.

Õppesisu

Tervis. Tervise olemus. Tervise aspektid: füüsiline, vaimne, sotsiaalne tervis. Tervist mõjutavad tegurid - eluviis, pärilikkus, keskkond, tervishoid.

Mõõdetavad ja hinnangulised tervisenäitajad.

Stress. Stressiga toimetulek.

Meedia osa terviseiga seotud otsustes. Terviseteemalised veebilehed. Tervislik eluviis.

Tervist toetavad tegevused: tervist toetav toiduvalik, füüsiline aktiivsus, uni ja puhkus.

Turvaline elukeskkond (sh meedia) ja tervislik eluviis

Keha eest hoolitsemine (karastamine ja hügieen).

6. klass

Mina ja suhtlemine

Õpilane

1. on loov ja ettevõtlik;
2. väärtustab inimeste positiivseid omadusi ning positiivset mõtlemist, mõistab inimeste individuaalseid erinevusi ja on erinevuste suhtes salliv.

Õpitulemused

Enesetundmine. Mina-pilt (kirjeldav ja hinnanguline osa). Enesehinnang. Enesehinnangu kujunemine.

Eneseanalüüs. Oma omaduste ja väärtuste selgitamine ja arendamine.

Väärtused. Huvid. Võimed.

Ettevõtlikkus, selle väljendumine tegutsemisel. Ettevõtlikkuse tähtsus igapäevaelus ja ühiskonnas.

Ettevõtlikkus ja tööelu.

Suhtlemine teistega

Õpilane

1. teab, millest suhtlemine koosneb, mõistab avatud suhtlemise eeliseid ja ohtusid ning järgib turvalise suhtlemise reegleid;
2. on iseseisev otsustaja, seostab otsuseid tagajärgedega. teab, et "ei" ütlemine on võimalus seista oma õiguste eest.

Õpitulemused

Suhtlemise mõiste. Suhtlemise olemus (teise tajumine, teabevahetus, mõjutamine). Verbaalne suhtlemine. Mitteverbaalne suhtlemine.

Agressiivne, alistuv ja kehtestav käitumine ning nende mõju suhetele. Kehtestava käitumise viisid. Kehtestava käitumise põhimõtted ja eelised

Ühiskonnas juurdunud uskumuste ja hoiakute mõju inimesele. Eelarvamused. Stereotüübid. Eelarvamuste ja stereotüüpide mõju suhetele. Sallivus. Aktsepteerimine.

Tõendus põhised enesekohased ja sotsiaalsed oskused (otsuste langetamine ja probleemide lahendamine; loov ja kriitiline mõtlemine; emotsioonide ja stressiga toimetulek; enesetunnetus - ja, suhtlemisoskus) riskikäitumise (uimastikasutamine ja vägivald) ennetamisel.

"Ei" ütlemist eeldavad olukorrad. "Ei" ütlemise viisid, julgus ja tähtsus.

Internet. Interneti võimalused ja ohud. Turvaline internetikasutus.

Viisakas, austav ja hooliv suhtlemine.

Suhted teistega

Õpilane

1. teab, et ühiskond mõjutab inimest tervikuna, sealhulgas ka tervisekäitumist ja suhtlemist;
2. väärtustab inimeste positiivseid omadusi ning positiivset mõtlemist, mõistab inimeste individuaalseid erinevusi ja on erinevuste suhtes salliv;

3. kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus, väärtustab hoolivust, ausust, õiglust, vastutustunnet ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikatena;
4. mõistab meediast tulenevaid ohtusid oma käitumisele ja suhetele ning vastustus oma sõnade ja tegude eest.

Õpitulemused

Inimeste erinevused. Vajadused. Väärtused. Erivajadused. Sallivus.

Prosotsiaalne käitumine. Õiglus, vastutus, hoolivus, ausus. Vastutus enda sõnade ja tegude eest, s.h internetis.

Tõhusad sotsiaalsed oskused: üksteise aitamine, jagamine, koostöö ja hoolitsemine. Tõhus sotsiaal-emotsionaalne eneseväljendus. Usaldus suhetes. Sõprus. Empaatia.

Tunded ja nende tõhus väljendamine.

Konfliktid ja probleemilahendused

Õpilane

1. mõistab, et konfliktid on osa elust, teab konfliktide võimalikke põhjusi ja tõhusaid lahendusviise, mõistab erinevate käitumisviiside tagajärgi;
2. teab probleemide erinevaid lahendusviise ning mõistab koostegutsemise väärtust;
3. on iseseisev otsustaja, seostab otsuseid tagajärgedega. teab, et "ei" ütlemine on võimalus seista oma õiguste eest;
4. on loov ja ettevõtlik.

Õpitulemused

Konflikt kui suhtepeblem. Konfliktide põhjused, tagajärjed, lahendamise viisid. Tõhusad ja mittetõhusad konfliktide lahendamise viisid

Otsuste langetamine ja erinevate lahendusviiside kaalumise otsustamisel. Probleemide lahendamise viisid, s.h internetis - tõhusad ja mittetõhusad. Probleemilahenduste eelised ja puudused.

Koostöö võimalused. Koostõise tegevuse eelised. Kaaslaste mõju otsustele. Abistav ja kahjustav mõju. Grupi surve.

Mõjutamine. Mõjutamise viisid (ähvardamine, äraostmine, nõu andmine, kingituste tegemine, vastuteene ootamine, veenmine). Toimetulek vägivallaga, sh kiusamisega, abi saamise võimalused. Vastutus.

Positiivne mõtlemine

Õpilane

1. väärtustab inimese omadusi ning positiivset mõtlemist, mõistab inimeste individuaalseid erinevusi ja on erinevuste suhtes salliv.

Õpitulemused

Positiivne mõtlemine. Positiivne enesesisendus. Positiivsed omadused.

7. klass

Inimese areng ja murdeiga

Õpilane

1. Teab, kuidas ühiskond mõjutab inimeste tervisekäitumist, suhtlemist ja õppimist.
2. Väärtustab enese arendamise vajadust ja elukestvat õpet, mõistab oma võimalusi ja vastutust enda elutee kujundamisel.
3. Mõistab inimese arengut murde- ja noorukieas.

Õpitulemused

Areng, küpsemine, kasvamine, õppimine, pärilikkus, keskkonna mõju, inimese valikud.

Ühiskonna mõju inimese kasvamisele ja arengule.

Inimese elukaar. Murde- ja noorukiea koht elukaares.

Murde- ja noorukiea iseloomulikud tunnused. Suguküpsus, sootunnused, keha muutumine.

Inimene, valikud, õnn

Õpilane

1. Teab, kuidas ühiskond mõjutab inimeste tervisekäitumist, suhtlemist ja õppimist.
2. Teab, kuidas kujundada ja hoida positiivset suhtumist iseendasse.
3. On loov ja ettevõtlik

Õpitulemused

Minapilt - kirjeldav ja hinnanguline aspekt minapildist. Positiivse minapildi kujundamine.

Eneseanalüüs, väärtused, teadlikud valikud ja vastutus elus.

Enesekasvatuse võtted. Enesearendamine oma elutee kujundamisel.

Inimene ja rühm

Õpilane

1. Mõistab, et inimene on sotsiaalne olend, mõistab normide vajalikkust ühiselus.
Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet aktiivse ühiskonnaliikmena.
2. On loov ja ettevõtlik
3. Teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on erinevuste suhtes salliv.

Õpitulemused

Rühm. Erinevad rühmade liigid. Erinevad rollid, reeglid ja normid rühmas.

Inimeste õigused ja kohustused erinevates rühmades. Rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed. Koostöised ja võistluslikud rühma tegevused. Hoolivuse, austuse, õigluse ja vastutustunde väärtustamine koostöises tegevuses.

Konformsus. Sõltumatus. Autoriteet. Toimetulek rühma survega ennast ja teisi kahjustavates olukordades.

Turvalisus, tervise- ja riskikäitumine

Õpilane

1. Teab, kuidas ühiskond mõjutab inimeste tervisekäitumist, suhtlemist ja õppimist.
2. Teab, et ühiskond kaitseb laste tervist ja heaolu seadustega.

Õpitulemused

Inimese heaolu komponendid (sh vaimne heaolu).

Laste heaolu mõjutavad tegurid (materiaalne, füüsiline, vaimne, sotsiaalne) kogukonna tasandil.

Lapse ja noore vaimse heaolu tõstmise võimalused koolis ja kogukonnas.

8. klass

Tervise käitumine

Õpilane

1. Kasutab terviseinfo saamiseks teaduspõhiseid allikaid ja spetsialistide abi;
2. Mõistab eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse mõju tervisele ning tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust igapäevaelus.
3. Mõistab füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikust seost ja neid mõjutavaid tegureid.

Õpitulemused

Tervis kui healuseisund ja tervise aspektid - füüsiline , vaimne ja sotsiaalne tervis.

Tervise aspektide vastastikused seosed.

Tervisliku eluviisi (toitumine, kehaline aktiivsus, piisav puhkus ja uni) mõju tervise erinevatele aspektidele.

Tervisealased infoallikad. Tervisealaste infoallikate usaldusväärsus.

Vaimset heaolu säilitada aitavad tegevused ja mõttelaad. Stress. Stressiga toimetulek.

Kriis, selle olemus. Käitumine kriisiolukorras. Abistamine, abi otsimine ja leidmine.

Objektiivsed ja subjektiivsed tervisenäitajad. Tegurid, mis mõjutavad enda terviseseisundit.

Eluviisi, keskkonna ja pärilikkuse ning tervisteenuste mõju inimese tervisele. Tervisliku eluviisi tähtsus igapäevaelus.

Tegurid, mis mõjutavad Eesti rahvastiku (sh noorte) tervisenäitajad.

Keskkonnateadlik tegevus lähiümbruses ja kogukonnas kui terviseedendus.

Suhted ja seksuaalsus

Õpilane

1. Väärtustab positiivseid suhteid, nende loomist ja hoidmist. Mõistab ja aktsepteerib inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise.
2. Teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on erinevuste suhtes salliv.
3. Mõistab ja aktsepteerib seksuaalse arengu individuaalsust, seksuaalse identiteedi erinevaid avaldumisvorme ja seksuaalõigusi.
4. Väärtustab partnerite vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhetes. Oskab leida infot seksuaaltervist puudutavate küsimuste kohta.

Õpitulemused

Suhe. Suhte liigid (peresuhe, sõprussuhe, paarisuhe). Lähisuhe ja tunded lähisuhtes. Paarisuhte loomine, säilitamine, katkemine.

Inimlik lähedus ja soojus suhtes. Kiindumussuhted varases lapseas lapse ja vanema vahel. Sõprus, meeldimine, armumine, armastus. Armastuse liigid ja mitmekesisus paarisuhtes.

Lähisuhtevägivad ja selle liigid. Turvalised lähisuhted. Abi saamise võimalused.

Seksuaalsus. Seksuaalsuse mitmekesisus. Seksuaalkäitumine.

Sooidentiteet, Sooline mitmekesisus. Bioloogiline sugu, sotsiaalne sugu. Sooline eneseväljendus (feminiinne, androgüünne, maskuliinne). Seksuaalne orientatsioon.

Laste ja noorte seksuaalsuse arengu põhietapid (seksuaalsuse trepp). Erineva seksuaalse orientatsiooni ja sooidentiteediga inimeste õigused ja võrdne kohtlemine.

Turvaline seksuaalkäitumine. Vastutus. Rasestumisvastased meetodid. Seksuaalsel teel levivate haiguste vältimine.

Suguelundite ehituse ja talitluse seos suguküpsuse saabumise, viljakuse ja rasestumisvastaste meetoditega.

Seksuaalõigused, seksuaalne enesemääramisõigus.

Seksuaalsusega seotud müütide ja soostereotüüpide mõju inimese tervisekäitumisele.

Turvalisus, tervise- ja riskikäitumine

Õpilane

1. Kasutab terviseinfo saamiseks teaduspõhiseid allikaid ja spetsialistide abi.
2. Mõistab füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise vastastikust seost ja neid mõjutavaid tegureid.

Õpitulemused

Koolikiusamine, koolivägivald ja teised sotsiaalsete suhetega seotud vägivalda vormid.

Tõhus toimetulek ja abi saamise võimalused.

Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused riskikäitumisega toimetulekul.

Uimastid ja nende toime kesknärvisüsteemile. Uimastitega seonduvad väärarvamused. Uimastite tarvitamise isiklikud, sotsiaalsed, majanduslikud ja juriidilised riskid. Sõltuvus.

Esmaabi põhimõtted ja käitumine ohuolukordades.

AINEKAVA

Õppeaine: ÜHISKOND

I Õppeaine kirjeldus

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased sotsiaalse kirjaoskuse: teadmised, oskused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine üldeesmärk on luua eeldused kodanikudentiteedi ja ühiskonna sidususe tugevnemiseks ning aktiivse kodaniku kujunemiseks. Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste sotsiaalse kompetentsuse kujunemises. Ühiskonnaõpetus aitab õpilasel arendada ettevõtlikkust ning kujuneda ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ja toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Põhikooli ühiskonnaõpetus käsitleb kõige üldisemal kujul ühiskonna toimimist, kodaniku seoseid ühiskonna põhivaldkondadega (majanduse, poliitika ja õigusega), ent ka suhteid teiste sotsiaalsete rühmadega.

Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemises, nagu ettevõtlikkus, seaduste austamine, töökus, sooline võrdõiguslikkus, kodanikualgatus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, mõistev suhtumine erinevustesse, tauniv suhtumine eelarvamustesse, säästlik suhtumine keskkonnasse, lugupidav suhtumine teiste rahvaste ja maade kultuuritraditsioonidesse ning soov neid tundma õppida; oma maa kultuuripärandi väärtustamine; teadvustamine, et kõikjal ei elata ühtviisi hästi.

Ühiskonnaõpetuse eesmärk on praktiliste ülesannete, probleemide analüüsimise ja ainealaste põhimõistete omandamise kaudu saada tervikpilt ühiskonna toimimisest. Tähtsal kohal on igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamine ning asjatundlike otsuste tegemise oskuste omandamine, mis aitab õpilasel ühiskonnas toime tulla. Nii kujuneb õpilasel tervikpilt ühiskonnast, kus teadvustatakse inimtegevuse ja looduse vastastikust mõju ning väärtustatakse jätkusuutlikku eluviisi.

II Teadmised, oskused, hoiakud

II kooliaste

6. klassi lõpetaja:

1. on viisakas, sõbralik, väarikas, vastutustundlik, töökas, täpne ja aus;
2. teab ja väärtustab demokraatia põhimõtteid;
3. teab lapse õiguseid ja olulisemaid inimõiguseid;
4. teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma;

5. mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; märkab probleeme koolis, toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat;
6. teab Eesti riigi valitsemise põhilisi institutsioone, ametikohti ja kirjeldab nende ülesandeid;
7. teab, mis on põhiseadus ja teised seadused, miks seadusi tuleb täita; teab, mis on lapse õigused ja vastutus;
8. selgitab näidetega, mis on kodanikuühendus, kodanikualgatus ja vabatahtlik töö; põhjendab vabatahtliku töö vajalikkust ning pakub abi abivajajatele; tunneb ära ebaõigluse ja oskab sellele vastu seista;
9. mõistab inimeste iseärasusi, teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on salliv erinevuste suhtes ja valmis koostööks, oskab vältida ja lahendada konflikte;
10. toob näiteid ühiskonna toimimiseks ja arenguks vajalikest elukutsetest ja ettevõtetest ning väärtustab töötamist kui peamist elatusallikat; tunneb oma õigusi ja vastutust omanikuna ja tarbijana;
11. oskab leida teavet oma eesmärkide ja huvide tarbeks ning seda kriitiliselt hinnata; esitab oma teadmisi ja seisukohti selgelt ja veenvalt ning suudab neid põhjendada; loob, kasutab ja jagab infot ning väärtustab enda ja teiste autorite tööd;
12. oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestades.

III kooliaste

9. klassi lõpetaja:

1. tunneb demokraatia toimimise põhimõtteid ning toob näiteid nende rakendamise kohta; toimib demokraatia põhimõtteid arvestades; on orienteeritud enesearendamisele;
2. märkab, mis võib ohustada demokraatiat tänapäeval, selgitab, tuginedes minevikunäidetele;
3. määratleb ja tunnetab end oma kogukonna ja Eesti ühiskonna liikmena; on valmis toimima vastutustundliku kodanikuna Eesti Vabariigis, Euroopa Liidus ning maailmas;
4. tunneb ja järgib inimõigusi, märkab nende rikkumist ning tegutseb inimõiguste kaitsel; tunnustab erinevaid inimrühmi võrdselt väärtuslikuna ning käitub sallivalt;
5. tunneb Eesti riigi põhiseadust ja ülesehitust ning halduskorraldust; oskab suhelda riigi ja omavalitsusasutustega; oskab leida ja kasutada vajalikku õigusakti; järgib seadusi;

- kasutab kodanikuühiskonna tegutsemisvõimalusi; selgitab näidete kaudu vabariikide toimimise põhimõtteid ja eesmärke;
6. tunneb Euroopa Liidu ülesehitust, väärtusi ning nimetab liikmesriike; nimetab teisi rahvusvahelisi organisatsioone ja selgitab nende tegevuse eesmärke;
 7. analüüsib õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost;
 8. selgitab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid, üksikisiku, ettevõtja ja riigi rolli majanduses; mõistab riigi ja turu vahet, teab, mis on avalik ja erasektor; tunneb maksustamise eesmärke ning üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega;
 9. hindab oma võimalusi, õigusi ning vastutust ettevõtjana ja tööturu osalisena, kavandab oma karjääri, teeb otsuseid enda suutlikkust ja ressursse adekvaatselt analüüsides ning tegevuse tagajärgi prognoosides;
 10. hindab ressursside piisavust ning tarbib säästlikult; tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana;
 11. analüüsib kriitiliselt infokeskkonda, arvestades autoriõiguste kaitset; oskab leida vajalikku teavet ja vahendeid; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid;
 12. teab, mis on üleilmastumine ja toob näiteid üleilmastumise mõjudest majandusele, kultuurile, keskkonnale.

III Õpitulemused ja õppesisu

6. klass

Sotsiaalsed suhted

Õpitulemused

Õpilane:

1. nimetab Eestis ja kodukohas elavaid rahvusrühmi, kirjeldab nende eluolu ja kultuuritraditsioone;
2. nimetab Eestis esindatud peamisi usundeid ja kirjeldab nende kombeid;
3. toob näiteid naiste ja meeste võrdsete õiguste ja nende rikkumiste kohta Eestis;
4. suhtub sallivalt erinevustesse;
5. teab, mis on isikutunnistus ja reisidokumendid;
6. nimetab ja näitab kaardil Eesti naaberriike;

7. seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõisteid rahvus, võrdõiguslikkus, sallivus, riik, traditsioonid, kodanikuühendus, kodanikualgatus, vabatahtlik tegevus;
8. nimetab kodukohas tegutsevaid seltse, klubisid ja koolis tegutsevaid noorteorganisatsioone ning kirjeldab nende tegevust;
9. toob näiteid vabatahtliku töö kasulikkuse kohta, oskab märgata probleeme ja pakub vajajatele abi;
10. leiab eakohaseid võimalusi eneseteostuseks kogukonna liikmena.

Õppesisu

Eestis ja õpilase kodukohas elavad rahvarühmad (sotsiaalsed, rahvuslikud, religioossed jm). Sooline võrdõiguslikkus. Pere ja suguvõsa. Naabruskond maal ja linnas. Sõpruskond ja koolipere. Euroopa riigid, Eesti naaberriigid.

Kodukohas tegutsevate seltside, klubide ja ühenduste tegevus. Noorteorganisatsioonid. Eakohased kodanikualgatuse võimalused. Koostöö ja ühistegevus.

Demokraatia põhimõtted ja selle toimimine

Õpitulemused

Õpilane

1. seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõisteid demokraatia, seadus, inimõigus, sõnavabadus;
2. iseloomustab ja väärtustab demokraatia põhimõtteid;
3. teab Eesti riigi valitsemise põhilisi institutsioone, ametikohti ja kirjeldab nende ülesandeid;
4. teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma;
5. teab, mis on kohalik omavalitsus ja toob näiteid oma valla/linna omavalitsuse tegevuse kohta;
6. nimetab ja austab inimõiguseid;
7. kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis; toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat
8. tunneb ÜRO lapse õiguste konventsiooni põhimõtteid, nimetab lapse õigusi.

Õppesisu

Rahva osalemine ühiskonna valitsemises. Võimude lahusus. Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus. Kohalik omavalitsus. Seaduse ülimuslikkus, seadus kui regulatsioon. Peamised inimõigused.

Õpilasmavalitsus, õpilaste osalemine koolielu korraldamises ja õpilasesinduses. Kooli sisekord (kodukord). Lapse õigused. Õiguste, kohustuste ja vastutuse tasakaal.

Töö ja tarbimine

Õpitulemused

Õpilane

1. teeb vahet vajadustel, soovidel ja võimalustel;
2. teab, kuidas raha teenitakse ja millest koosneb pere eelarve;
3. oskab kulutusi tähtsuse järjekorda seada, koostada eelarvet oma taskuraha piires ning oma aega planeerida;
4. teab internetipanga ja pangakaardi (PIN-koodi) turvalise kasutamise reegleid;
5. iseloomustab, milliseid isiksuse omadusi, teadmisi ja oskusi eeldavad erinevad elukutsed;
6. selgitab erinevate elukutsete vajalikkust ühiskonnale;
7. oskab tarbijana märgata ja mõista tooteinfot ja tunneb tarbija õigusi.

Õppesisu

Aja ja kulutuste planeerimine ning raha kasutamine, laenamine ja säästmine. Elukutsed - teadmised ja oskused. Elukestev õpe. Elukutsed ja ettevõtted kodukohas. Töökultuur ja tööeetika. Teadlik, säästev tarbimine.

Meedia ja teave

Õpitulemused

Õpilane

1. oskab leida teavet oma eesmärkide ja huvide tarbeks, sh kasutab indekseid, sõnastikke, otsingumootoreid ning entsüklopeediat;

2. tunneb interneti võimalusi, kasutamise ohtusid ja informatsioonilise enesemääramise võimalusi;
3. mõistab, et reklaami taga on müügiedu taotlus;
4. oskab eristada fakti ja arvamust;
5. oskab oma teadmisi ja seisukohti esitada; loob, kasutab ning jagab infot;
6. väärtustab teiste autorite ja enda tehtud tööd; viitab teiste autorite loomingule; tunneb autorina vastutust oma teose eest, teadvustab autoriõiguste kaitsega seonduvaid probleeme internetis.

Õppesisu

Raamatukogu, internet. Ajalehed, ajakirjad, raadio, televisioon, meediakanalite integratsioon. Teadlik infotarbimine ja -edastamine. Autoriõiguste kaitse.

9. klass

Ühiskond ja sotsiaalsed suhted

Õpitulemused

Õpilane

1. teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid avalik arvamus, ajakirjandusvabadus, avalik elu, eraelu, ajakirjanduseetika, reklaam, autoriõigus, plagiaat;
2. mõistab ajakirjanduses käsitletavaid probleeme;
3. orienteerub infokeskkonnas, suudab infot kriitiliselt hinnata ja kasutada;
4. tunneb ja austab autori õiguseid ning vastutust; viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt;
5. teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid sotsiaalsed erinevused, identiteet, sotsiaalne kihistumine, sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus, mitmekultuurilisus;
6. märkab erinevusi sotsiaalsete rühmade vahel ja mõistab nende põhjuseid;
7. väärtustab soolist võrdõiguslikkust, sotsiaalset sidusust ja õiglust;
8. mõistab kultuuride erinevusi ja oskab suhelda teiste kultuuride esindatega;
9. teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid avalik sektor, riigiasutus, erasektor, eraettevõtte, mittetulundussektor, sihtasutus;
10. selgitab ühiskonna sektorite eriomaseid jooni ja rolli ühiskonnas;
11. teab sotsiaalse ettevõtluse ja vabatahtliku töö võimalusi;

12. teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid inimõigus, põhiõigus, sotsiaalmajanduslikud õigused, poliitilised õigused, kultuurilised õigused;
13. tunneb inimõiguseid ja märkab nende rikkumist;
14. tunneb laste õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost.

Õppesisu

Ajakirjanduse roll ühiskonnas: informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, avaliku arvamuse kujundamine, meelelahutus jne. Teabe tõlgendamine ja kriitiline analüüs; fakti ja arvamuse eristamine. Kommunikatsioonieetika, avaliku ja eraelu piir; suhtlemiskultuur. Turunduskommunikatsioon, selle funktsioon ja liigid: valimisreklaam, sotsiaalreklaam, kommertsreklaam jne. Autoriõigused ja -vastutus, teoste kasutamine: viitamine, tsiteerimine. Plagieerimine.

Sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud, regionaalsed jm. Sotsiaalne kihistumine ja selle põhjused. Sotsiaalne sidusus. Sotsiaalne tõrjutus. Sotsiaalne õiglus ja võrdõiguslikkus. Solidaarsus. Väärtused ja identiteedid. Mitmekultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid.

Avalik sektor ja selle institutsioonid. Erasektor kui kasumile suunatud sektor. Kolmas sektor kui mittetulundussektor. Sihtasutused, heategevus, vabatahtlik töö, kodanikualgatused.

Inimõigused meie igapäevaelus, riigi ja üksikisiku roll nende tagamisel. Põhiõigused. Lapse õigused, kohustused ja vastutus. Lastekaitse rahvusvahelised probleemid. Inimkaubandus, tööorjus, seksuaalne ekspluateerimine. UNICEFi tegevus.

Riik ja valitsemine

Õpitulemused

Õpilane

1. teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid demokraatia, autokraatia, totalitarism, võimude lahusus ja tasakaal, õigusriik, kodanikuõigused, kodanikuvabadused, kodanikuühiskond;
2. oskab vahet teha demokraatial ja autokraatial, tuues välja põhijooned ja andes neile hinnangu;
3. selgitab demokraatia ja õigusriigi põhimõtteid ning nende rakendamist riigivalitsemises;

4. väärtustab demokraatlikke vabadusi ja tunneb demokraatlikus ühiskonnas kehtivaid reegleid;
5. teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid põhiseadus, põhiseaduslik institutsioon, seadusandlik võim, opositsioon, koalitsioon, täidesaatev võim, president, õiguskantsler, riigikontroll, kohalik omavalitsus, kohus;
6. tunneb ja oskab kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust;
7. mõistab seaduste järgimise vajadust ja seaduste eiramise tagajärgi ning teab, kuhu oma õiguste kaitseks pöörduda;
8. teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid õigusakt, kodakondsus, kodanik, erakond, valimised;
9. tunneb kodanikuõiguseid ja –kohustusi;
10. selgitab valimiste üldiseid põhimõtteid, kujundab oma põhjendatud seisukoha valijana;
11. tunneb peamisi rahvusvahelisi organisatsioone, mille liige on Eesti;
12. nimetab Eesti Vabariigi parlamendierakondi;
13. teab Euroopa Liidu liikmelisusest tulenevaid õiguseid, võimalusi ja kohustusi.

Õppesisu

Demokraatliku ja mittedemokraatliku ühiskonna erinevused. Demokraatliku valitsemise põhijooned: võimuorganite valitavus ja aruandlus, võimude lahusus ja tasakaal. Õigusriik. Kodanikuvabadused ja -õigused.

Põhiseadus. Põhiseaduslikud institutsioonid. Riigikogu koosseis ja ülesanded. Valitsuse moodustamine ja ülesanded. Vabariigi President. Kontrollorganid: õiguskantsler, riigikontroll.

Kohus. Kohalik omavalitsus. Õigussüsteem: Eesti kohtusüsteem. Õigusaktide kasutamine.

Alaealiste õiguslik vastutus. Kodakondsus. Eesti kodakondsuse saamise tingimused. Kodanikuõigused ja -kohustused. Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud, kodakondsuseta isikud ning kolmandate riikide kodanikud, nende õigused ja kohustused Eestis.

Erakonnad. Erakonna ülesanded demokraatlikus riigis. Eesti parlamendierakonnad. Valimised. Valimiste üldine protseduur. Kandidaadid ehk valitavad ja hääletajad ehk valijad; nende rollid. Valimiskampaania. Teadlik hääletamine. Eesti Euroopa Liidu liikmena. Eesti rahvusvahelistes organisatsioonides.

Kodanikuühiskond

Õpitulemused

Õpilane

1. teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid kodanikuühiskond, vabaühendus, kodanikuosalus, kodanikualgatus;
2. mõistab kodanikuühiskonna ja vabaühenduste toimimise põhimõtteid ja eesmärgi;
3. iseloomustab kodanikuühiskonna rolli demokraatia tagamisel;
4. algatab ja toetab koostööd ühiste eesmärkide püstitamisel ja elluviimisel.

Õppesisu

Kodanikuühiskonna olemus ja põhijooned. Vabaühendused ja MTÜd. Kirik ja usuühendused. Kodanikuosalus ja kodanikualgatus. Kodanikuajakirjandus. Vabatahtlik tegevus, kaasatus ühendustesse ja organisatsioonidesse. Noorte osalusvõimalused. Õpilasomavalitsus ja õpilasorganisatsioonid. Noorteprojektid. Käitumine kriisioludes.

Majandus

Õpitulemused

Õpilane

1. teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid turumajandus, turg, nõudmine, pakkumine, konkurents, tootlikkus, kasum;
2. iseloomustab turumajanduse põhimõtteid, ettevõtluse ja riigi rolli majanduses;
3. teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid riigieelarve, riiklikud ja kohalikud maksud, ühishüvis, erahüvis, sotsiaalne turvalisus, vaesus, sotsiaalkindlustus;
4. selgitab maksustamise eesmärgi ja nimetab Eestis kehtivaid makse;
5. tunneb eelarve koostamise põhimõtteid;
6. teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid tööturg, brutopalk, netopalk, laen, investering, tarbijakaitse;
7. tunneb erineva haridusega inimeste võimalusi tööturul;
8. analüüsib ja hindab oma huve, võimeid ja võimalusi edasiõppimiseks ja karjääri planeerimiseks;
9. oskab arvutada netopalka;

10. tunneb oma õiguseid ja vastutust tarbijana ning tarbib säästlikult.

Õppesisu

Turumajanduse põhijooned. Nõudmine ja pakkumine. Konkurents. Tootlikkus ja kasum. Ettevõtluse vormid: AS, OÜ, FIE. Ettevõtluse roll ühiskonnas. Ressursside jagunemine maailmas. Riigi roll majanduses: planeerimine ja regulatsioon. Riigieelarve. Maksud, maksustamise põhimõtted. Tulude ümberjagamine. Ühishüved ja sotsiaalne turvalisus. Aus maksumaksmine. Sotsiaaltoetused ja sotsiaalkindlustus. Tööturg. Tööturu mõiste. Tööandja ja töövõtja rollid töösuhetes. Tööõigus. Hõivepoliitika, tööturu meetmed tööandjatele ja tööotsijatele. Erinevast soost, erineva haridustaseme ning töö- ja erialase ettevalmistusega inimesed tööturul. Isiklik majanduslik toimetulek. Eesmärkide püstitamine ja ressursside hindamine. Palk ja palgaläbirääkimised. Isiklik eelarve. Elukestva õppe tähtsus pikaajalises toimetulekus. Säästmine ja investeerimine. Laenamine. Tarbijakäitumine, säästlik ja õiglane tarbimine. Tarbijakaitse kaupade ja teenuste turul. Tootemärgistused. Isiklik ettevõtlus.